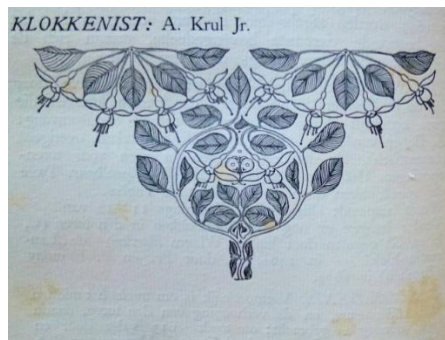

De eerste carillonconcerten in Rotterdam - 1916

Door Laura J. Meilink-Hoedemaker

Inleiding

In 2016 organiseren de Rotterdamse stadsbeiaardiers Richard de Waardt en Geert Bierling namens Stichting Stadsmuziek Rotterdam speciale zomerconcerten op de beiaarden van het stadhuis en de Laurenstoren. Hiermee blazen ze een 100-jarige traditie nieuw leven in. Ja, inderdaad 100-jarig, want terugbladerend in oude kranten komen we aan de weet dat in juli 1916 de eerste carillonconcerten ooit op de Laurenskerk plaatsvonden. Abraham Krul jr. (1861-1924) was de toenmalige stadsbeiaardier. Tot voor kort bespeelde Willem Charles de Lange (1854-1916) op dinsdag en zaterdag van 11 tot 12 uur 's morgens het carillon van de Laurenstoren.¹ Na het overlijden van De Lange werd in juni 1916 de organist Abraham Krul Jr. benoemd tot klokkenist van Rotterdam.² Krul - bij zijn benoeming inmiddels 55 jaar oud - was een ervaren musicus. Hij had orgel gestudeerd bij M.H. van 't Kruys aan de muziekschool in Rotterdam en hij was al sinds 1887 organist van de Remonstrantse Kerk in Rotterdam.³ Krul was in functie tot zijn overlijden in 1924.⁴

Er is geen portret van A. Krul Jr.
Dit vignet dateert van 1916

Rotterdam had twee carillons van François Hemony, beide daterend uit 1660. Dat op de Laurenstoren had zowel handspel als automatisch kwartierspel. Het carillon op het oude Raadhuis was in 1829 overgebracht naar de Beurs, waar in 1872 het klavier moest plaatsmaken voor een elektrisch uurwerk, zodat de Beurs alleen nog automatisch speelde.

Het eerste carillonconcert

Abraham Krul introduceerde binnen een maand na zijn benoeming een nieuwtje. Hij kondigde in de NRC van 1 juli 1914 aan dat hij op zondag 5 juli op de Laurenstoren een carillonconcert zou geven van 9-10 uur 's avonds. De verwachtingen waren hoog gestemd: "Voor velen zal de zingende St. Laurenstoren een openbaring zijn, want het bespelen door een beiaardier op een stillen zomeravond is genot, dat aangename herinneringen van kunstgenot achterlaat."⁵

Dezelfde krant kopte de volgende dag: "De proefneming is geslaagd." Er was een grote mensenmenigte aan de voet van de Laurenstoren samengedromd om te luisteren naar het carillonspel, dat overigens elke vijftien minuten onderbroken werden door "het futloze getingeltangel der kwartieren".

De mensenmassa was stil en sommigen hadden een plaatsje gevonden in raamkozijnen. De meest geschikte luisterplaats bleek wel de hoek tussen de toren en het Zuidertransept.⁶ Op het plein voor de kerk hadden ook heel wat nieuwsgierigen post gevat, wat bij een hoog hangend klokkenspel als dat van de Laurenstoren niet de meest strategisch-juiste opstelling is. Zo kon men, hoe wel de windrichting oostwaarts was, in de Lange Torenstraat, waar nauwelijks een toehoorder te bekennen viel, de muziek noot voor noot volgen.⁷

Afbeelding van de Laurenstoren bij Van der Ven (1916)

Krul had een gemengd repertoire gekozen, voor elk wat wils. Op het programma stonden volksliederen en wijsjes uit de populaire zangbundel “Kun je nog zingen?” Daarnaast speelde hij ook werk van componisten als Bach, Spoel, Pijzel, Zagwijn en Hullebroeck. Bij populaire wijsjes werd zacht meegezongen. De recensent van Het Centrum moedigde Krul daarom aan om bij een volgende gelegenheid vooral weer populaire vaderlandse liedjes te spelen.⁸

Het succes van dit eerste carillonconcert had ook een direct gevolg voor de waardering en belangstelling voor de marktbespeling op zaterdag daaraanvolgend. Er kwamen toen veel meer mensen luisteren dan anders.⁹

Tweede concert: verjaardag Koningin-Moeder Emma

Aangemoedigd door dit succes kondigde Krul een concert aan ter gelegenheid van de verjaardag van Koningin-Moeder Emma op maandag 3 augustus, weer van 9 tot 10 uur ‘s avonds.¹⁰ Hij volgde de eerder gedane suggesties op door meer bekende wijsjes te spelen. Het programma was opgebouwd in vier groepjes van elk een kwartier waarmee confrontaties met het automatisch speelwerk werden omzeild. Het programma werd gepubliceerd in de krant met het advies het uit te knippen en mee te nemen naar het concert.¹¹

Koningin Emma

Krul had met deze tweede carillonavond nog meer succes dan met de eerste. Ook nu weer was er veel publiek, dat de meest geschikte luisterplaats, tussen de toren en het Zuidertransept bevolkte en de aangepaste programmering op prijs stelde. Maar er was nu ook een wanklank te bespeuren. Het luistergenot werd hier en daar verstoord door luidruchtige jongens.¹²

Derde concert: verjaardag Koningin Wilhelmina

Krul luisterde ook de verjaardag van Koningin Wilhelmina, op donderdag 31 augustus, op met een carillonconcert, opnieuw met een programma met volksliederen, oud-Hollandse boerenliedjes en liederen van de Vlaamse componist Emiel Hullebroeck.¹³ Er stonden deze keer ook twee composities van Krul zelf op het programma en ook nu werd het programma in de krant bekend gemaakt.¹⁴

Koningin Wilhelmina

De belangstelling was weer overweldigend, vooral dank zij het gunstige weer. Aan de Oppertzijde en in de St. Laurensstraat stonden honderden mensen. De meest bekende melodieën werden hier en daar mee geneuried en na de slotmars klonk zelfs applaus. Ongetwijfeld zal de verjaardag van de Koningin er toe hebben bijgedragen dat een groot aantal luisteraars op de been was.¹⁵

Vierde concert

Het succes smaakte naar meer en daarom plande Krul een vierde bespeling voor zondag 4 oktober, 's avonds om half 10. Hij durfde het nu aan ook enkele originele composities te programmeren.¹⁶ Met dit concert kon Krul zijn eerdere successen niet evenaren. Vooral het slechte weer speelde hem parten. En zo laat in het jaar was het op straat ook te donker. Daarom besloot hij in 1917 wat eerder in het jaar te beginnen met de concerten.¹⁷ En inderdaad in 1917 begon hij al in juni met zijn zomeravondconcerten, waarvoor hij ook weer de programma's in de krant publiceerde.¹⁸

Het algemeen kader in 1916

Al in 1914 publiceerde de Amerikaan William Gorham Rice een willekeurige opsomming van klokkenspellen, in België en Nederland, waarvan hij de meeste ook persoonlijk had bezocht. Was men in België onder de indruk van de muzikale mogelijkheden van een klokkenspel, in Nederland stonden vooral de aspecten van erfgoed en het belang voor vreemdelingenverkeer centraal. Er was in Nederland nog geen organisatie rond klokkenspel, wel kwam er enige bewustwording op gang.

De Arnhemse klokkenliefhebber D.J. van der Ven publiceerde begin 1916 een populair boekje *De torens zingen*, over carillons in Nederland, waarin hij zijn bewondering voor de activiteiten van de Mechelse beiaardier Jef Denijn uitte, die het Arnhemse klokkenspel in de Eusebiustoren onder handen zou nemen. Van der Ven maakte geen aanspraak op volledigheid, maar hoopte met zijn boekje belangstelling te wekken voor torens die zingen.¹⁹

De Amsterdamse journalist Mr Adriaan Loosjes sloot in voorjaar 1916 zijn manuscript af voor *De torenmuziek in de Nederlanden*, dat medio 1916 verscheen en werd gerecenseerd in vele dagbladen.²⁰ Zijn inventariserend onderzoek had als doel een overzicht te geven van het in Nederland aanwezige klinkend erfgoed. Loosjes vermeldt in zijn voorwoord, dat hij zijn manuscript had afgesloten per februari 1916, maar nog juist voordat het boek ter perse ging kon hij de naam van de in juni 1916 in Rotterdam benoemde Abraham Krul jr. in het boek opnemen.

Bronnen

William Gorham Rice, *Carillons of Belgium and Holland*, New York 1914

Dirk J. van der Ven, *De torens zingen!*, Amsterdam 1916

Adriaan Loosjes, *De torenmuziek in de Nederlanden*, Amsterdam 1916

Kranten 1916 en 1917 via de website van de Koninklijke Bibliotheek

Over de auteur

Laura Meilink doet onderzoek naar het klokkenspel en zijn gebruikers en maakt daarvoor gebruik van 'oral history' en collecties in openbare en particuliere archieven. Deze activiteiten resulteerden in ruim 80 publicaties, waaronder een proefschrift waarop zij in 1985 promoveerde aan de Faculteit der Letteren in Utrecht. Ingaande 1986 gaf zij lezingen over dit Nederlands erfgoed op bijna alle congressen van de World Carillon Federation.

Veel van haar werk staat op haar website laurameilink.nl

Programma's van de carillonconcerten op de Laurenstoren - 1916

Carillonconcert 5 juli 1916

Van dit concert is geen programma gepubliceerd.

Carillonconcert 3 augustus 1916

Verjaardag Koningin Emma
I. Wilhelmus (oud en nieuw)
Volkslied van Waldeck Pyrmont
Wien Neerlands Bloed
Al is ons prinsesje
We leven vrij

II Gavotte – Wilms
Vlaggelied
Matrozenlied – Alex W. Heyblom
Wie gaat mee
De zilvervloot
Een lied van Nederland
Prinsesselied – Immig

III Marsch uit Faust – Gounod
*Geen overpad – H.C. Oort
*Vrijwilligerslied – J. Kunst
Oud-Holl Boerendansen – J. Röntgen

IV Wilt heden nu treden
Gelukkig Vaderland
O Heer die daar
Merk toch hoe sterk
(alle Oud-Holl liederen)
Marsch met als Trio De koninginne leev'

Carillonconcert 31 augustus

I Volksliederen
Holland is niet oud geworden
Marsch – A. Krul Jr.

II Drie oud-Holl. Boerenliedjes (J. Röntgen)
Koninginlied – E. Hullebroeck
Tineken van Heule – E. Hullebroeck

III Gaité – Wilms
Komt Knapen en Meisjes; Mijn Nederland;
Hollands vlag; In oorlog en vree; Lied van
Nederland

IV De Koningin verjaart (met variaties)
Nederland let op uw saeck
Waar dat men zich al keerd' of wend'
Marsch – A. Krul Jr.

Carillonconcert 4 oktober

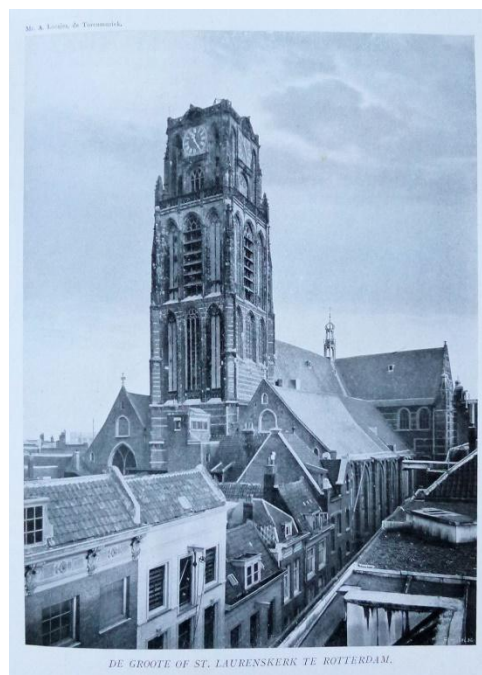
I Marsch - A. Krul Jr. met trio op Lied v.h.
Alg. Ned. Verbond.
Moederke alleen - J. P. J. Wierts.
De macht v. 't kleine - Cath. v. Rennes
Hei, in de Mei
De jongens v. Holland - A. Jansen

II. Rondo - D. Steibelt.
Marsch - J. Polfliet.

III. Pier de mandenmaker - Jaak Opsomer.
De smid - Frans Andelhof.
Marleentje - Em. Hullebroeck.
Ring King - Jef Rheinhard.
Hij, die geen liedje zingen kan;
De gilde viert – Em. Hullebroeck.

IV. Ned. weerb're mannen - Jac. Dorrenboom.
Landstormlied - Alph. Diepenbroek.
Marsch: de Rotterdamsche Vlag - Bart
Verhallen.

Alle concerten werden gegeven door Abraham
Krul Jr.

De Laurenstoren bij Loosjes - 1916

¹ Rice 1914, p 190.

² NRC 19 juni 1916 en Rotterdamsch Nieuwsblad 20 juni 1916.

³ NRC, 1 oktober 1887.

⁴ Weduwe Krul plaatste een rouwadvertentie op 4 augustus 1924.

⁵ Het Centrum, 4 juli 1916.

⁶ Het Centrum, 6 juli 1916.

⁷ Rotterdamsch Nieuwsblad, 7 juli 1916.

⁸ Het Centrum, 6 juli 1916.

⁹ Het Centrum, 10 juli 1916.

¹⁰ Rotterdamsch Nieuwsblad, 3 augustus 1916.

¹¹ Het Centrum, 2 augustus 1916.

¹² Het Centrum, 4 augustus 1916 en Rotterdamsch Nieuwsblad, 4 augustus 1916.

¹³ NRC, 28 augustus 1916 en Rotterdamsch Nieuwsblad, 29 augustus 1916.

¹⁴ Rotterdamsch Nieuwsblad, 31 augustus 1916.

¹⁵ NRC, 1 september 1916 en Rotterdamsch Nieuwsblad, 2 september 1916.

¹⁶ NRC, 3 oktober 1916 en Rotterdamsch Nieuwsblad, 4 oktober 1916.

¹⁷ Rotterdamsch Nieuwsblad, 6 oktober 1916.

¹⁸ NRC, 11 juni 1917.

¹⁹ NRC, 27 mei 1916

²⁰ De Telegraaf, 16 november 1916.